

krigen fra 1131, men også til langvarige partisplittelser i det danske samfund, ja, til selve ærkebiskop Eskils politiske syn. Men i hele denne periode har danske historikere ikke haft andre oversættelser at arbejde med end Jørgen Olriks fra 1898, hvis sprog var romantisk antikiserende, og hvis noteapparat snart havde vist sig håbløst forældet. Først nu, hvor Roskildekrøniken er ved at undergå en ny omvurdering, kommer der i samme år to oversættelser, begge i tiltalende udstyr. Af disse er forlaget Sesams tekst dog nok mest tænkt som ledsagelse til Erik Hjorth Nielsens dramatisk mættede træsnit. Lotte Fangs »genfortælling« består i en sproglig revision af Olriks gamle oversættelse. I princippet er dette vel ikke ideelt, men resultatet er i sin art blevet udmærket (selv om man må undre sig over hendes sprogfornemmelse, når hun erstatter originalens dramatiske brug af historisk præsens med slappe nu-danske former: »Ve den dag, da Magnus blev dræbt, da Danmarks blomst blev knækket ...«).

Mens kunstkere selv kan afgøre, om de vil anskaffe Sesams Roskildekrønike, må Wormianums udgave betegnes som »bedste køb« for enhver historiker. Allerede den æstetiske tilrettelæggelse med Elisabeth Gorst-Rasmussens fine gengivelser af illuminationer fra det tolvte århundrede viser, at man her har taget parti: en trofast gengivelse af Roskildemandens tankeverden kan ikke også blive moderne. Michael H. Geltings nyoversættelse betjener sig af et næsten lige så gammel-dags ordvalg som Jørgen Olriks: man slipper for »munkesamlag«, men får til gengæld »Herrens kødvordelse«. Geltings sætningsbygning er dog ikke kluntet som Olriks, men friere, mere smidig klassisk dansk. Nye kildeuddrag til skolebrug bør absolut baseres på hans version.

Geltings store fortjeneste er dog hans kommentar: Fra at demonstrere indgående kendskab til grundteksten og fortrolighed med samtidens teologisk dominerede litteratur vider hans tolkning sig ud til en mesterlig skildring af det tidligtmiddelalderlige samfund. Her bliver moderne europæisk, og navnlig fransk, forskning applikeret på den hidtil så provinsielt opfattede Roskildekrønike. Weibull-generationsens anskuelse om krøniken som partiskrift bliver alvorligt modificeret. Geltings dybtborende analyse af Roskildekrøniken og dens samtid fremstår som en åndshistorisk og sociologisk syntese af en kvalitet, man ikke er forvænt med i dansk historieskrivning.

Man må håbe, at Wormianums initiativ vil få succes og blive gentaget: Der kunne nok tiltrænges nyudgaver af alle de middelalderlige helgenlegender og historieværker i moderne oversættelser med tidssvarende kommentarer – allerhelst i så udmærket form som her.

Rikke Malmros

Kurt Johannesson: *Saxo Grammaticus. Komposition och världsbild i Gesta Danorum*. Lychnos-Bibliotek 31. Studier och källskrifter utgivna av Lärdomshistoriska samfundet. (Almqvist & Wiksell, 1978).

Kurt Johannesson er lærdomshistoriker og behandler *Gesta Danorum*s komposition og verdensbillede ud fra en lærdomshistorisk synsvinkel. For de lærde før det nittende århundrede var latin et levende sprog, omend det for alle sine brugere var et fremmedsprog, hvis normer var fastlagt i augustæisk tid. Traditionen fra kejsertidens skolevæsen levede ubrudt videre i latinskolerne, indtil romantikken brød latinens herredømme (og herunder gav en ny klassiker-reception med hovedvægt på

det græske). Den ældre, lærde latin-skoling havde et umiddelbart praktisk sigte og fulgtes fra første færd af en etisk belæring, en indføring i den romerske kejsertids stoisk-autoritære moral med dens stoisk-moraliserende Platon-tolkning. Denne tradition, dens menneskesyn, kultursyn og verdenssyn vedblev at beherske den lærde skole gennem middelalder, renæssance og reformation. Johannesson er en kender og elsker af denne glemte verden og giver på dens grundlag en helt usædvanlig indforstået tolkning af *Gesta Danorum*. Han viser, hvorledes Saxo bruger sine klassikere ud fra en dyb fortrolighed med deres tankeverden, sådan som den blev tolket af de lærde grammatikere på hans egen tid: Det var en tankeverden behersket af autoritære dyder som de fire kardinaldyder; en verden, hvor det er helt konsistent, at aristokraten står over menigmand, og at ånden står over legemet som manden over kvinden, som hovedet over lemmerne, som frimanden over trællen; en verden, hvor de smudsige arbejdende masser altid står nærmere materiens begær, og hvor det at herske og at beherske sig selv er sider af én og samme dyd; en totalopfattelse, hvor hele verdensordenen bryder sammen, ja, materien river sig løs fra ånden, hvis bønder gør oprør mod deres herrer, eller fornemme kvinder hengiver sig til slaver.

Johannesson er en meget kyndig fører i dette tabte land, men han er så indforstået med dets sprog og normer, at han fortaber sin identitet som nutidsmenneske og derved bliver problematisk som tolk mellem to sprog, som formidler mellem to verdener. Her gør det mindre, at han aldrig synes at tage afstand fra den lærde middelalderskoles idealer. Værre, ja, rent ud forkasteligt er det, at han forskriver sig til middelalderens egen lærde metode: *allego-*

resen. Allegorese består i at tillægge værker et fikseret allegorisk indhold, som man derpå påtager sig at tyde. Johannesson tillægger Saxo at have komponeret *Gesta Danorum* som et bevidst allegorisk værk, gennemvævet af al middelalderens talmagi, platonisme, astrologi og sprogmystik. Derfor skal *Gesta Danorum* være delt i fire dele, hvor hver del skal være helliget én af de fire kardinaldyder: fortitudo, temperantia, iustitia og prudentia. Hver del består så af fire bøger, som atter behandler hver sit videnskabelige emne og hver sin sproglige disciplin (i allegorisk form, forstår sig). For eksempel er den svenske prinsesse Grås vægning ved at gifte sig med en jætte lig med grammatikkens afsky for slet sammenføjede ord, mens den troløse skotske dronning Hermtrude personificerer det falske i sproget og dermed det formløse i materien, ligervis som Regnars de lodne broge er sproget i simple bondeklæder og derfor den lave stil. Hver gang en heltinde begiver sig ind i en skov, er det sjælen, der stiger ned i materien; men når Toke står på ski nedad kullen, hæver menneskeånden sig over det forræderiske i materien selv. De lænker, som sammenbinder ledingsskibene i slaget ved Niså, er femdobbelte allegoriske. De er for det første rigssamlingen, for det andet kardinaldyden temperantia, for det tredje den sproglige kunst, der forbinder ord og begreber i retorikken, for det fjerde skabelsens lovbundne orden under åndens herredømme, og for det femte er de også allegori på ægteskabet! Ingen af Johannessons tolkninger er så indlysende klare, at de kan ses af andre. Specielt bryder hans allegoriske system sammen under behandlingen af de historiske bøger. Det ville ikke være sket, hvis hans tese havde været rigtig. Havde der været en allegorisk plan, ville samtidshistorien have fremstået

som dens krone. Når Johannesson til lægger Saxo et esoterisk-hermetisk *systema*, tolker han ikke som en moderne kritisk skolet forsker, men som en allegoriserende middelalderlærd.

Til trods for, at Johannessons gennemgående tese om Gesta Danorums allegoriske *komposition* ikke kan overbevise nutidslæsere, er hans bog blevet en inspirerende indføring i mangfoldige sider af Saxos *verdensbillede*. Hans bog er vel især til glæde for filologer og litterater, men dens afsluttende kapitel, 6, kan læses for sig og er af mere speciel interesse for historikeren. Her påvises de sider af Saxos politiske syn, der må have stået i opposition til Valdemarernes officielle politik, for eksempel hans fremhævelse af valgkongedømmet, hvor diplomerne og Sven Aggesøn hævder arvekongedømmet af Guds nåde. Helt specielt gøres man opmærksom på sagnhistoriens voldsomme anti-saksiske propaganda, skrevet i de år, hvor Danmark havde en saksisk dronning, og hvor kongerne støttede Henrik Løve og hans sønner. Her findes også en glimrende karakteristik af Saxo som den lærde »verdensgejstlige«, der i opretholdelsen af den jordiske retsorden så den vigtigste moralske opgave for kirken, kongedømmet og aristokratiet.

Rikke Malmros

- C. A. Christensen og Herluf Nielsen: *Diplomatarium Danicum* 3.r., 8.bd., 1367-1370. XXI + 637 s.
- C. A. Christensen, K. Friis Johansen og Herluf Nielsen: *Danmarks Riges Breve* 3.r., 8.bd., 1367-1370, IX + 450 s. (C. A. Reitzels Boghandel, 1980).

Med udgivelsen af dette bind af diplomatariet er det store værk nået til 1370, idet dog bindet om tiden 1238-49

mangler, men er under arbejde, og i fremtiden vil det formodentlig stå som århundredets største udgiverarbejde. Mange har i tidens løb arbejdet med diplomerne, deriblandt afdøde Franz Blatt, men C. A. Christensen har siden værkets begyndelse 1938 deltaget i arbejdet og sikret kontinuitet og ensartethed. Om vanskelighederne ved udgivelsen skal kun bemærkes, at adskillige diplomer er tilintetgjort ved ødelæggelser under 2. verdenskrig, så de må bringes efter ældre tryk eller mikrofotografier. På alle punkter kan disse forlæg dog ikke erstatte originalerne.

Begivenhederne 1367-70 er skildret så ofte og under så mange synspunkter, at det er unødvendigt at komme ind på dem, og meget bliver vel aldrig opklaret. Gådefuld er stadig Valdemar Atterdags tilsyneladende selvopgivelse, da hansestæderne og deres forbundsfæller angreb Danmark, men efter at nu alle aktstykker bekvemt er samlet, er det let at se, at krigen ganske vist var hård for Danmark, men at den heller ikke for hansen og fyrsterne bragte de resultater, de havde stræbt efter politisk og økonomisk.

Der er grund til at fremhæve, at diplomatariet ikke alene giver bidrag til rigets politik, men også topografisk er uundværligt. Sværere er det at udnytte det kulturhistorisk, fordi et sagregister mangler, og det vil i øvrigt også blive svært at finde det princip, hvorefter opslagsordene skulle hentes, så materialet både åndshistorisk og genstandshistorisk blev udtømt.

Danmarks Riges Breve giver med sin oversættelse et hjælpemiddel til forståelsen af teksterne, og den er foretaget med stor kyndighed. Eksempelvis kan det nævnes, at titlen i Karl 4.s diplom af 20/5 1370 'zu allen czeiten merer des reichs' er en gengivelse af 'semper augustus' og oversat ved 'til alle